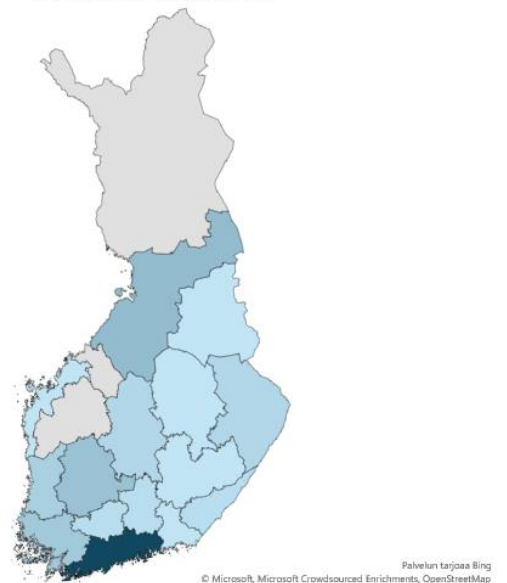


Käyttäjien kokemukset ortopedisista jalkineista ja ortooseista: haasteita maksusitoumuksien myöntämisessä sekä tuotteiden laadussa

Kesällä 2024 toteutetussa kyselyssä, jonka järjestivät Lyhytkasvuiset – Kortväxta ry, Suomen Kampurajalkayhdistys ry sekä Marfan ja sen kaltaiset sairaudet ry, kerättiin tietoa ortopedisista jalkineista ja alaraajan ortooseista. Kysely oli kohdennettu henkilöille, joille nämä tuotteet on myönnetty lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä. Taustalla oli lisääntyneet yhteydenotot yhdistyksiin ja havainnot haasteista liittyen maksusitoumuksien myöntämiseen sekä tuotteiden valmistukseen.

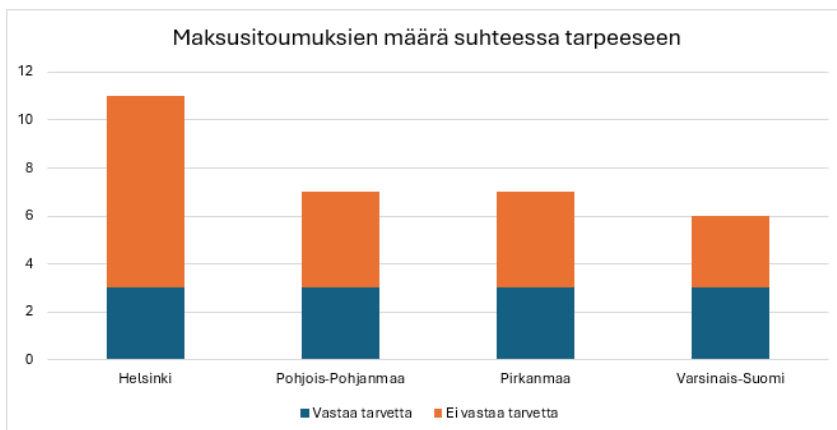
Eri hyvinvointialueilta vastaajia oli yhteensä 78 ja vain kolmen hyvinvointialueen asukkailta ei saatu lainkaan vastauksia. Suurin osa vastaajista käytti joko yksilöllisesti valmistettuja ortopedisia jalkineita tai tukipohjallisia. Muita käytössä olleita lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineitä olivat ortopediset valmisjalkineet, mittajalkineet, muunnellut valmisjalkineet ja alaraajan ortoosit. 48 vastaajalla oli käytössään vain yksi tuote, kun taas 23 kertoi käyttävänsä kahta tuotetta. Henkilöt, kenellä on alaraajan ortoosi, käyttävät usein myös erilaisia ortopedisia jalkineita. Kyselyyn vastasi kaikenikäisiä henkilöitä, ja alle 16-vuotiaan puolesta saattoi vastata hänen läheinen. On erittäin huolestuttavaa, että ongelmia esiintyi kaikenikäisillä, myös lapsilla.

Vastaajat maakunnittain



Myönnettyjen maksusitoumuksien määrä

Kyselyn tulokset paljastivat, että 35 % vastaajista sai maksimissaan yhden tuotteen vuodessa, ja 23 % vastasi saavansa kaksi tuotetta. 15 % kertoi saavan maksusitoumuksen tarpeen mukaan tai vanhat tuotteet korjataan. Lähes kaikilla hyvinvointialueilla maksusitoumuksia myönnettiin vähemmän kuin todellinen tarve edellyttäisi. Seuraavassa kaaviossa esitetään ne hyvinvointialueet, joista saatiin eniten vastauksia.



Apuvälineen tarpeen arviointi on tärkeää, ja sen tulisi olla käyttäjälähtöistä, oikea-aikaista ja yksilöllistä (STM:n asetus lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutuksesta 1363/2011). Luovutusperusteet korostavat, että erityisjalkineiden uusimistarve on yksilöllinen ja johtuu yleensä asiakkaan jalan muutoksista tai jalkineiden kulumisesta.

Korkein hallinto-oikeus on käsitellyt ortopedisten jalkineiden määrää vuonna 2000 ja päättänyt, että asiakkaalla on oikeus riittävän moniin jalkineisiin lääkinnällisin perustein. Kunta ei voi rajoittaa korvattavien jalkineiden määrää vedoten määrärahoihin (KHO:2000:63 27.11.2000/3118). Huolestuttavaa on, että tähän kyselyyn vastanneista puolet koki, ettei maksusitoumuksien määrä vastaa tarvetta.

”Kuntoutusohjaaja soitti edellisvuonna ja kysyi että tarvitsetko todella erityisjalkineet joka vuosi. Olin sanaton.”

Mittaukset ja tuotteiden käyttökelpoisuus

75 % vastaajista koki, että valmistusta varten tehdyt mittaukset olivat onnistuneet hyvin. Kuitenkin 13 % kertoi mittauksen onnistuvan riippuen palveluntarjoajasta. Vaikka mittaukset ovat onnistuneet, jalkineet, tukipohjalliset tai ortoosit eivät ole aina olleet sopivia. Vain 37 % vastaajista ilmoitti, että tuotteet ovat olleet käyttökelpoisia.

Monet vastaajat kertoivat, että tuotteet ovat vaatineet korjauksia tai että he ovat joutuneet tyytymään huonoihin vaihtoehtoihin. Usein mainittiin, että tuote hankaa tai jalkine ei ole sopivan kokoinen. Vastauksissa oli myös mainintoja, että epäsojiva ortoosi tai jalkine oli aiheuttanut tai pahentanut jalan virheasentoa.

”Olen siis yhä ilman toimivia kenkiä, nurkassa oikein hienot, mutta käyttökelvottomat. Jaloissa lisää oireita, myös röntgenissä näkyviä muutoksia tämän seurauksena.”

”Puolikengät olivat niin täydellisen epäonnistuneet (ja rumat), että apuvälineteknikon kysyessä, voinko niitä ollenkaan käyttää, irrotin kengistä nauhat ja totesin, että näitä voin käyttää jossain toisissa jalkineissa...”

”Tasapaino heikkeni eikä kengillä voinut ajaa autoa.”

”Kengät viime kesänä liian matalalla varrella ja liian löysät ja nämä aiheutti paljon kaatumisia.”

Aikataulu

Moni vastaaja oli saanut maksusitoumuksen hoitotakuun puitteissa, mutta käyttökelpoisen tuotteen saamisessa saattoi kestää jopa yli vuoden. Lisäksi monet epäonnistuneiksi osoittautuneet jalkineet

valmistettiin ulkomailla, ja korjausten saaminen saattoi kestää kuukausia. Yli neljä kuukautta käyttökelpoisia tuotteita odotti 30 % vastaajista.

Palvelutarjoajien osaaminen

Apuvälineinä myönnettävien ortoosien ja jalkineiden valmistus kilpailutetaan hyvinvointialueilla. Usein sopimusvalmistajiksi pääsee vain muutama yritys, ja maksusitoumuksia myönnetään ensisijaisesti listalla ensimmäisenä olevalle. Tuotteiden tarpeen arviointi voi tapahtua henkilön toimesta, jolla ei ole riittävää osaamista harvinaissairauksista ja niiden vaikutuksesta toimintakykyyn.

”Tilannetta arvioi fysioterapeutti, jolla ei välttämättä ole tietoa harvinaisesta sairaudesta tai kokemusta, miten harvinainen sairaus ja muut niveliä kuormittavat elimelliset sairaudet sekä krooninen kipu yhdessä vaikuttavat toimintakykyyn. Potilaalta vaaditaan ihan liikaa kykyä sanoittaa omaa tilannettaan.”

Kyselyssä nousi esille myös laatuero palvelutarjoajien välillä. Joissakin paikoissa asiantuntemus oli henkilöitynyt, ja tuotteiden laatu vaihteli valmistajan mukaan. Kilpailutusten myötä moni valmistaja oli vaihtunut, eikä osaaminen ollut siirtynyt. Avoimissa vastauksissa kerrottiin, kuinka useita kertoja oli yritetty valmistaa sopivia jalkineita tai ortooseja ennen kuin onnistuminen tapahtui valmistajan vaihdon jälkeen.

”Kengissä on todella huono valikoima ja selkeästi heillä, jotka kenkiä muokkaavat eivät ole ymmärrystä eikä osaamista”

”Olen varma, että osaamattomat kilpailutuksen voittajat tulevat kalliimmiksi, koska alkuperäisen kilpailutushinnan jälkeen kaupunki maksaa jokaisesta korjauksesta lisämaksusitoumuksella moneen kertaan ja tuotteen laatu voi olla huono tai ihan mitä sattuu.”

”[Palveluntarjoaja] ohjailevat asiakkaan valitsemaan sen määrätyn kenkämallin ja eivät huomioi pohjamateriaalin laatuvaatimuksia vaan valitsevat ne heidän hintakriteereillä, mitkä hintaluokka on määrätty ylemmältä taholta. Keskustelin henkilön kanssa, joka hoiti mittaukset ym., ongelmasta ja esitin kipsimuotin tekemisestä. Hän sanoi että eivät saa tehdä, koska se vie liikaa aikaa ja ym. resursseja.”

Maksusitoumuksen saaminen yritykseen, jolla on riittävä osaaminen, on merkittävä haaste. Hankintalaki 1108:n mukaan sosiaali- ja terveystaloushankinnoissa voidaan käyttää myös suorahankintaa, mikä mahdollistaa asiakkaan saada maksusitoumuksen yritykseen, joka osaa valmistaa tarvitsemansa apuvälineen riittävän laadukkaasti.

”Lapsi joutui lähes leikkaukseen, sillä jalkojen asento muuttui koko ajan huonommaksi ja huonommaksi. Nyt meillä on uusi lähete tähän samaan vanhaan

paskaan paikkaan, täytyy kerätä voimia samanlaiseen taistelukierrokseen, johon ei olisi yhtään voimavaroja.”

Sopimattomat jalkineet tai ortoosit aiheuttavat terveydellisen riskin, alentavat toimintakykyä ja jopa vaarantavat turvallisuuden. Kysely osoittaa, että ihmisille tarjotaan kenkiä ja ortooseja, jotka ovat käyttökeltottomia. Kustannustehokkainta ja inhimillisesti oikein on valmistaa tuotteet, jotka ovat kerrasta käyttökelpoiset ja asianmukaiset.

Kävelisitkö sinä päivittäin kengillä, jotka ovat erikokoiset, hiertävät ja aiheuttavat kipua? Entä millä kävelisit, jos ainoa kenkäparisi ei mene jalkaasi?

Toivoisin todella, että kilpailutuksessa otetaan jatkossa työn laatu paremmin huomioon (pidetään tärkeimpänä kriteerinä) tai kilpailutuksesta luovutaan kokonaan ja yksilölliset ortopediset kengät voi valmistaa vain osaava yritys.

20.11.2024

Lyhytkasvuiset – Kortväxta ry

Suomen Kampurajalkayhdistys ry

Marfan ja sen kaltaiset sairaudet ry